

BIỆN PHÁP TÁC ĐỘNG HÌNH THÀNH BIỂU TƯỢNG SỐ CHO TRẺ MẪU GIÁO LỚN

ĐINH THỊ TỨ*

Sự phát triển tâm lý của trẻ em được quyết định bởi tương tác giữa trẻ với môi trường thông qua hoạt động của chúng mà chủ đạo là hoạt động chơi. Tuy nhiên, để tạo được môi trường có tính phát triển cao và định hướng hoạt động chơi của trẻ đạt hiệu quả trong môi trường đó thì vai trò quyết định thuộc về người lớn, trong đó nhà trường mẫu giáo và giáo viên là chủ đạo. Vì vậy, việc nghiên cứu mức độ biểu tượng số của trẻ mẫu giáo lớn không thể bỏ qua các biện pháp tác động của giáo viên. Trong phạm vi của bài viết này, chúng tôi tập trung tìm hiểu đánh giá của giáo viên về các nội dung sau:

- Các biện pháp giáo viên đã sử dụng để phát triển nhận thức, trí tuệ của trẻ mẫu giáo lớn.

- Hiệu quả của công tác chuẩn bị cho trẻ mẫu giáo đi học tiểu học nói chung, hình thành và phát triển biểu tượng số của các em nói riêng.

- Các yếu tố cản trở việc hình thành và phát triển biểu tượng số cho trẻ mẫu giáo và các kiến nghị của giáo viên để thực hiện có hiệu quả công tác này.

Dưới đây là kết quả nghiên cứu các vấn đề trên.

1. Các biện pháp giáo viên đã sử dụng nhằm phát triển khả năng nhận thức và vốn biểu tượng của trẻ mẫu giáo lớn

Ở đây chúng tôi đề cập tới các biện pháp mà giáo viên đã sử dụng để phát triển khả năng nhận thức và vốn biểu tượng của trẻ mẫu giáo lớn. Số liệu được mô tả trong bảng 1.

+ Theo thứ bậc ta thấy, các nhóm biện pháp sau đây được giáo viên sử dụng tương đối thường xuyên:

- Dạy các thao tác bằng tay trên các vật thông qua hoạt động chơi.

- Dạy các cháu nhận dạng và đọc to các chữ số trong giờ học toán.

- Cho các cháu chơi các trò chơi để hình thành các quan hệ giữa các vật.

+ Nhóm các biện pháp được tổ chức ở mức ít hơn các biện pháp trên:

- Hướng dẫn xếp thứ tự các đồ chơi thông qua trò chơi.

- Dạy số lượng và các phép biến đổi đơn giản trong dạy học toán. ➤

*Ths. CBGD Trường ĐHSPT thành phố Hồ Chí Minh.

Bảng 1: Các biện pháp giáo viên đã sử dụng để phát triển khả năng nhận thức cho trẻ mẫu giáo

STT	Nội dung biện pháp	Mức độ sử dụng (%)			
		Thường xuyên	Đôi khi	Ít	Thứ bậc
1	Cho các cháu nhận dạng và đọc to các chữ số trong giờ học toán	72,9	21,2	5,9	2
2	Dạy đếm xuôi trong các giờ học toán	68,6	27,5	3,9	3
3	Cho các cháu chơi các trò chơi để hình thành quan hệ giữa các vật	67,6	24,5	7,8	4
4	Hướng dẫn trẻ gộp các ký hiệu trong giờ học toán	32,4	48,0	19,6	12
5	Hướng dẫn trẻ xếp thứ tự các đồ chơi trong các trò chơi	61,8	32,4	5,9	5
6	Hướng dẫn trẻ xếp thứ tự dựa vào bộ số trong trò chơi học tập	48,0	39,2	12,7	10
7	Dạy trẻ thao tác trên chữ số thông qua trò chơi học tập	48,0	41,2	10,8	8
8	Dạy trẻ tập đo lường đơn giản thông qua các trò chơi	40,2	40,2	19,6	11
9	Dạy thao tác tay với các đồ vật qua trò chơi	72,5	22,5	4,9	1
10	Dạy tách các ký hiệu qua các trò chơi	46,1	47,1	6,9	7
11	Dạy số lượng và các phép biến đổi đơn giản trong giờ học toán	60,8	31,4	7,8	6
12	Dạy trẻ gộp các đồ vật thông qua trò chơi	49,0	38,2	12,7	9

☛ - Dạy trẻ tách các ký hiệu thông qua trò chơi học tập.

+ Nhóm các biện pháp ít dùng:

- Dạy trẻ xếp thứ tự dựa vào bộ số trong trò chơi học tập và trong tiết học.
- Dạy trẻ đo lường đơn giản thông qua trò chơi.
- Hướng dẫn gộp các ký hiệu trong giờ học toán.

Với mức độ sử dụng các biện pháp như trên của giáo viên mẫu giáo cho thấy một số điểm cần chú ý:

Thứ nhất: Các giáo viên mẫu giáo đã sử dụng tương đối đa dạng, phong phú các biện pháp nhằm phát triển nhận thức cho trẻ mẫu giáo. Điều này chứng tỏ họ rất quan tâm tới sự phát triển nhận thức, trí tuệ cho trẻ em.

Thứ hai: Những biện pháp được sử dụng nhiều về cơ bản phù hợp với mục tiêu phát triển tâm lý nói chung của trẻ và theo đúng yêu cầu được quy định trong các chương trình chăm sóc và giáo dục mẫu giáo do Bộ Giáo dục và Đào tạo ban

hành.

Thứ ba: Các biện pháp được sử dụng phù hợp với nhận thức của giáo viên về nội dung tâm lý cần hình thành và phát triển ở trẻ mẫu giáo lớn. Trong đó, những nội dung tâm lý được đánh giá là cần phải hình thành ở trẻ em thì những biện pháp phù hợp được sử dụng nhiều. Từ đó dẫn đến hiện tượng trong thực tế hiện nay nhiều nội dung tâm lý về khách quan là rất cần thiết trong biểu tượng số của trẻ em nhưng chưa được giáo viên ý thức là quan trọng, do đó trong hoạt động thực tiễn của họ, các biện pháp để phát triển những nội dung đó ít được thực hiện. Vì thế *những nội dung này còn ở mức thấp trong biểu tượng số của trẻ mẫu giáo lớn.* Từ các số liệu thu được và qua phân tích các số liệu đó cho thấy mối quan hệ giữa mức độ phát triển còn thấp của một số nội dung trong biểu tượng số của trẻ em

mẫu giáo (nhất là những thành phần đảo ngược và thành phần ký hiệu) với nhận thức và thực tiễn sử dụng các biện pháp tác động của giáo viên (những biện pháp tác động liên quan trực tiếp tới các thành phần này chưa được nhiều giáo viên mẫu giáo ý thức hết tầm quan trọng của nó, do đó ít dùng các biện pháp phù hợp để hình thành và phát triển chúng trong thực tiễn). Nhìn chung, các số liệu nêu trên chứng tỏ có mối quan hệ chặt và thuận giữa tác động của giáo viên mẫu giáo với sự phát triển các biểu tượng số của trẻ mẫu giáo lớn.

2. Đánh giá của giáo viên về hiệu quả công tác chuẩn bị cho trẻ mẫu giáo trước khi đi học phổ thông, trong đó có việc hình thành biểu tượng số cho trẻ em

Các kết quả nghiên cứu vấn đề này được tập hợp trong bảng 2.

Bảng 2: Đánh giá của giáo viên về hiệu quả công tác chuẩn bị cho trẻ mẫu giáo lớn trước khi đến trường phổ thông

STT	Nội dung các yếu tố chuẩn bị	Hiệu quả tác động	
		Điểm hiệu quả	Thứ bậc
1	Dạy trẻ biết đọc, viết âm vần tiếng Việt	197	9
2	Phát triển các kỹ năng vận động chân tay	243	2
3	Phát triển vốn ngôn ngữ cho trẻ em	250	1
4	Hình thành và phát triển vốn biểu tượng về không gian, vật thể, thân thể	223	8
5	Dạy trẻ làm các bài tính đơn giản	235	5
6	Hình thành và phát triển các biểu tượng số và quan hệ toán sơ đẳng	231	7
7	Hình thành cho trẻ hứng thú với học tập	232	6
8	Hình thành các phẩm chất nhân cách cần thiết để trẻ sớm thích ứng với môi trường mới	236	4
9	Hình thành khả năng tập trung chú ý, khả năng điều khiển hành vi bản thân	238	3

Với hình thức cho điểm hiệu quả: nội dung có hiệu quả cao: 3 điểm, nội dung có hiệu quả trung bình: 2 điểm; nội dung ít hiệu quả: 1 điểm, cho thấy điểm hiệu quả tốt nhất: 306 điểm.

Đối chiếu với điểm hiệu quả tối đa của mỗi nội dung chuẩn bị cho trẻ em mẫu giáo lớn trước khi vào lớp 1, có thể thấy tất cả các nội dung cần chuẩn bị đều có hiệu quả trên mức trung bình. Nói cách khác, việc chuẩn bị các yếu tố tâm lý cho trẻ em trước tuổi học được các giáo viên tiến hành chu đáo.

Điều đáng lưu ý liên quan trực tiếp tới đề tài nghiên cứu là các nội dung thuộc lĩnh vực vốn biểu tượng số, tuy cũng được giáo viên tiến hành có hiệu quả, nhưng so với các nội dung khác thì có phần thấp hơn.

So sánh thứ bậc đánh giá của giáo viên về mức độ quan trọng của các nội dung cần chuẩn bị cho trẻ em vào lớp 1 với hiệu quả của công tác chuẩn bị

này cho thấy hệ số tương quan Spearman $R \approx 0,33$. Có nghĩa là tuy có sự tương quan chút ít giữa hai lĩnh vực này nhưng đây là tương quan rất lỏng. Điều này có thể do chưa có sự tương ứng giữa nhận thức của giáo viên mẫu giáo về mức độ quan trọng của các yếu tố biểu tượng số đối với việc chuẩn bị tâm lý cho trẻ em trước tuổi học với hiệu quả thực tế của việc chuẩn bị các nội dung này. Ở đây, nhận thức tầm quan trọng thì cao, còn hiệu quả thực tế thì thấp hơn. Điều này có thể liên quan các yếu tố cản trở mà các giáo viên gặp phải trong thực tiễn công tác của mình.

3. Các yếu tố cản trở tới việc hình thành và phát triển biểu tượng số cho trẻ mẫu giáo và các kiến nghị của giáo viên để thực hiện có hiệu quả hoạt động này

Các ý kiến đánh giá về vấn đề này được thể hiện trong bảng 3.

Bảng 3: Các yếu tố cản trở tới việc hình thành và phát triển biểu tượng số cho trẻ mẫu giáo

STT	Nội dung các yếu tố chuẩn bị	Hiệu quả tác động	
		Điểm hiệu quả	Thứ bậc
1	Chương trình, tài liệu hướng dẫn giảng dạy	123	8
2	Sự chỉ đạo, lãnh đạo, kiểm tra của BGH	127	9
3	Vốn hiểu biết của giáo viên về đặc điểm nhận thức và trí tuệ của trẻ mẫu giáo	199	4
4	Thiếu phương tiện dạy học, đồ dùng dạy học	220	1
5	Khả năng nhận thức của trẻ mẫu giáo còn thấp	169	7
6	Nội dung các môn nhiều	204	2
7	Phương pháp dạy học của giáo viên	195	6
8	Sự nhiệt tình, trách nhiệm của giáo viên	201	3
9	Chế độ đãi ngộ cho giáo viên	172	
10	Sự hợp tác của cha mẹ học sinh	196	5

Với điểm tối đa cho mỗi yếu tố gây cản trở là 306, ta thấy có tới 7 yếu tố hiện còn cản trở khá nhiều (trên mức trung bình) đến hoạt động của giáo viên. Trong đó, yếu tố phương tiện, đồ dùng dạy học được coi là số 1, đặc biệt là các trường thuộc khu vực nông thôn, ngoại thành. Yếu tố gây khó khăn đáng kể tiếp theo là nội dung các môn học ở lớp mẫu giáo hiện nay quá nhiều. Vì vậy, các giáo viên có rất ít thời gian để tập trung vào việc tổ chức các hoạt động vui chơi học tập, trí tuệ cho trẻ em. Ngoài ra, cũng nên kể ra 3 yếu tố khác: Vốn hiểu biết của giáo viên về đặc điểm nhận thức, trí tuệ của trẻ mẫu giáo; sự nhiệt tình, trách nhiệm của giáo viên cũng là lực cản đối với người giáo viên, khi những yếu tố này không được thường xuyên củng cố. Sự hợp tác giữa giáo viên, nhà trường với cha mẹ học sinh cũng là vấn đề cần quan tâm. Đây chính là yếu tố được nhiều giáo viên coi là lực cản lớn, làm hạn chế hiệu quả tác động của họ nhằm giúp trẻ phát triển biểu tượng số của mình.

Ngoài những yếu tố đã nêu, các yếu tố khác như tài liệu hướng dẫn giảng dạy, sự quản lý của nhà trường, khả năng của trẻ em v.v... là những yếu tố ít gây cản trở đến hoạt động của giáo viên.

Trên cơ sở đánh giá hiệu quả các tác động của mình đối với việc hình thành biểu tượng số cho trẻ em mẫu giáo, cũng như dựa vào kết quả xác định những yếu tố cản trở tới hoạt động của mình, các giáo viên được trao đổi ý kiến đã đề xuất các kiến nghị điều chỉnh nội

dung dạy mầm non nhằm nâng cao chất lượng hình thành biểu tượng số cho trẻ mẫu giáo lớn. Kết quả thu được như sau:

1. Thường xuyên bồi dưỡng cho giáo viên các phương pháp và kỹ năng tổ chức, hướng dẫn trẻ em thực hiện các trò chơi nhằm phát triển trí tuệ cho học sinh.

2. Tăng cường các thiết bị và phương tiện, đồ dùng dạy học.

3. Bồi dưỡng kiến thức về đặc điểm tâm lý và phương pháp giáo dục trẻ mẫu giáo.

4. Phổ biến rộng rãi kiến thức nuôi dạy theo khoa học và liên kết với các bậc cha mẹ của trẻ trong công việc chuẩn bị tâm lý cho trẻ em trước tuổi học, trong đó có vốn biểu tượng số.

5. Điều chỉnh chương trình, dạy học theo hướng tăng cường những nội dung nhằm phát triển khả năng nhận thức, trí tuệ cho trẻ em. ♣

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. A.N. Lêonchiép. *Sự phát triển tâm lý trẻ em*. Trường Sư phạm mẫu giáo TW3, 1980.

2. V.X. Mukhina. *Tâm lý học mẫu giáo*. Tập 2. NXBGD, 1981.

3. Trương Xuân Huệ - Lê Thanh Nga. *Tuyển tập giáo án làm quen trẻ mẫu giáo với các biểu tượng toán ban đầu - Lớp mẫu giáo lớn*. Lưu hành nội bộ, 1993.

4. Nguyễn Ánh Tuyết. *Tâm lý học trẻ em*. NXBGD, 1999.